

หัวข้อ C: ข้อมูลจากรายงานสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อม

บทนำ

เหตุผลสำหรับการพัฒนาตัวชี้วัดเหล่านี้

ในการจัดทำรายงานสถานการณ์สิ่งแวดล้อมแต่ละครั้ง นอกจากจะมีประเด็นในเรื่องของสิ่งแวดล้อมแล้ว การเผยแพร่ข้อมูลให้สาธารณชนรับทราบก็เป็นเรื่องสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน เพราะแม้ข้อมูลจะมีวิธีในการนำเสนอที่หลากหลาย แต่หากไม่มีการนำไปขยายผล ข้อมูลนั้นๆ ก็คงจะไม่มีประโยชน์ การเผยแพร่ข้อมูลให้เข้าถึงสาธารณชนในวงกว้างให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้จึงเป็นสิ่งจำเป็นในการทำให้ประชาชนตระหนักในเรื่องความสำคัญ ของสิ่งแวดล้อมเพื่อนำไปสู่สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ รักษาและความรู้สึกมีส่วนร่วมในการปกป้องทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

สถานการณ์ทั่วไป

ปัจจุบันมีหลายหน่วยงานได้เผยแพร่รายงานสถานการณ์สิ่งแวดล้อมในรูปแบบต่าง ๆ กัน โดยในรอบ 10 ปี ที่ผ่านมา (2537-2546) มีการตีพิมพ์รายงานสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยออกมาดังนี้

โดยสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 9 เล่ม ได้แก่ รายงานสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2537, 2538-2539, 2540, 2541, 2542, 2543, 2544, 2545, 2546

โดยมูลนิธิโลกสีเขียว 6 เล่ม ได้แก่ สถานการณ์สิ่งแวดล้อมไทย 2537, 2538, 2539, 2540-2541, 2542-2543, 2544-2545

โดยชมรมนักข่าวสิ่งแวดล้อมซึ่งได้รับการสนับสนุนจากกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม 4 เล่ม ได้แก่ เมื่อปลาดจะกินดาว ปี 2544, 2545, 2546, 2547 ซึ่งเป็นการนำเสนอประเด็นสิ่งแวดล้อมสำคัญในรอบปีนั้น ๆ

นอกจากความพยายามในการจัดทำรายงานสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อมในระดับประเทศแล้ว ปัจจุบันได้มีการริเริ่มจัดทำรายงานสถานการณ์สิ่งแวดล้อมระดับภาค นำเสนอข้อมูลการเปลี่ยนแปลง ของ สถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อมในแต่ละพื้นที่ ซึ่งมีทั้ง รายงานสถานการณ์ที่จัดทำโดยสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 1-16 สังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และที่จัดทำโดยองค์กรพัฒนาเอกชนและเครือข่ายภาคประชาชน

ในส่วนของสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 1-16 นั้น การจัดทำรายงานสถานการณ์สิ่งแวดล้อมภาคเป็นหนึ่งในอำนาจหน้าที่ของหน่วยงาน²² อย่างไรก็ตาม รูปแบบและเนื้อหาของรายงานสถานการณ์ฯ ตลอดจนความพยายามในการเผยแพร่รายงานสถานการณ์ฯ ตามช่องทางต่างๆ นั้นขึ้นอยู่กับศักยภาพและความพร้อมของแต่ละพื้นที่ ตัวอย่างการจัดทำรายงานสถานการณ์ภาค ที่เผยแพร่ในเว็บไซต์ของสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาค ได้แก่

- รายงานสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อม กลุ่มน้ำปีงตอนบน กลุ่มน้ำกก กลุ่มน้ำโขงตอนบนส่วนที่ 1 (แม่จัน) กลุ่มน้ำสาละวิน ปี 2546, 2547 จัดทำโดยสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 1 (เชียงใหม่) (ดาวนโหลดรายงานสถานการณ์ฯ ฉบับปี 2547ได้ที่ <http://www.reo01.com/reo/download.php>)²³
- รายงานสถานการณ์สิ่งแวดล้อมปี 2546 กลุ่มแม่น้ำท่าจีนและพื้นที่ลุ่มแม่น้ำคาบเกี่ยว จัดทำโดยสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 5 (นครปฐม) (ดาวนโหลดรายงานสถานการณ์ฯได้ที่

²² อำนาจหน้าที่ของสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาค ได้กำหนดอยู่ในกฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการ สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2545 (ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 119 ตอนที่ 103 ก) ต่อมาได้ถูกยกเลิกและแทนที่โดยกฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการ สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2547 (ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 121 ตอนที่พิเศษ 26 ก)

²³ มีการจัดทำรายงานสถานการณ์ฯ ต่อเนื่องมาตั้งแต่ปีพ.ศ. 2540 ซึ่งในช่วงแรก ชื่อรายงานสถานการณ์ฯ คือ รายงานสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อมภาคเหนือ ปี ตามชื่อสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 1 (ภาคเหนือ) ซึ่งขณะนั้นมีทั้งหมด 4 ภาค ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อรายงานสถานการณ์ฯ เป็นรายงานสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อมภาคเหนือตอนบน ปี ตามชื่อสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 10 (ภาคเหนือตอนบน) ซึ่งขณะนั้นมีทั้งหมด 12 ภาค และตั้งแต่เดือนตุลาคม 2545 เป็นต้นมา ได้เปลี่ยนชื่อสำนักงานฯ เป็นสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 1 (เชียงใหม่) ครอบคลุมพื้นที่ในจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย ลำพูนและแม่ฮ่องสอน (ขณะนี้สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาค 16 ภาค) และได้เปลี่ยนชื่อรายงานเป็น รายงานสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำปีงตอนบน กลุ่มน้ำกก ลุ่มน้ำโขงตอนบนส่วนที่ 1 (แม่จัน) ลุ่มน้ำสาละวิน ปี (สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่สิ่งแวดล้อมภาคที่ 1, 18 เมษายน 2548)

http://www.environnet.in.th/Mnre_reo5/pdf/report2546.pdf

- รายงานสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อม ภาคที่ 9 ลุ่มแม่น้ำโขง ปีพ.ศ. 2545-2546, 2547 จัดทำโดยสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 9 (อุดรธานี) (ดาวน์โหลดรายงานสถานการณ์ฯ ได้ที่ <http://www.reo09.go.th/เอกสารเผยแพร่.htm>)

สำหรับรายงานสถานการณ์สิ่งแวดล้อมระดับภาค ที่จัดทำโดยองค์กรพัฒนาเอกชนและเครือข่ายภาคประชาชน ได้แก่

- ฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภาคอีสาน ซึ่งเป็นเอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการ ฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปี พ.ศ. 2546 จัดทำโดยเครือข่ายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอีสาน และองค์กรพันธมิตร สนับสนุนการพิมพ์โดยกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เนื้อหาของรายงานสถานการณ์ฯ จะเป็นการนำเสนอสถานการณ์ฐานทรัพยากรอีสานประเด็นต่างๆ ในรอบปี อาทิ ป่าไม้ การจัดการน้ำอีสาน ปัญหาการแพร่กระจายของดินเค็ม ประวัติศาสตร์โบราณคดี วัฒนธรรมของคนอีสานและภูมิภาคแม่น้ำโขง รวมทั้ง สรุปสถานการณ์นโยบาย การเคลื่อนไหว และชุดข้อเสนอการจัดการป่าและที่ดิน
- "ชุมชนภาคใต้กับการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืนในสถานการณ์ปัจจุบัน" จัดทำโดยคณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชนภาคใต้และมูลนิธิเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน เริ่มจัดทำตั้งแต่ปีพ.ศ. 2546 เป็นต้นมา เนื้อหาในรายงานจะครอบคลุมทั้งประเด็นปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของภาคใต้ อาทิ ปัญหาประมงพื้นบ้าน ป่าไม้ ที่ดิน รวมถึงไปถึงผลกระทบจากโครงการพัฒนาต่างๆ อาทิ

การพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง การสร้างเขื่อนคลองกลาย การสร้างท่อส่งก๊าซและโรงแยกก๊าซ ไทย-มาเลเซีย และแผนพัฒนาภาคใต้

นอกเหนือจากการจัดทำรายงานสถานการณ์สิ่งแวดล้อมที่ครอบคลุมประเด็นสิ่งแวดล้อมต่างๆ แล้ว ยังมีความพยายามในการจัดทำรายงานเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่เจาะจงเฉพาะเรื่อง เช่น รายงานสถานการณ์มลพิษของประเทศไทยรายปี จัดทำโดยกรมควบคุมมลพิษ รายงานสถานการณ์และการจัดการ ปัญหามลพิษทางอากาศและเสียงรายปี จัดทำโดยสำนักจัดการคุณภาพอากาศและเสียง กรมควบคุมมลพิษ รายงานสถานการณ์มลพิษทางน้ำรายปี จัดทำโดยกรมทรัพยากรน้ำ เป็นต้น

ทั้งนี้ รายงานดังกล่าวข้างต้นที่จัดทำโดยหน่วยงานราชการนั้น ประชาชนทั่วไปสามารถติดต่อขอรับรายงานเหล่านี้ได้ที่หน่วยงานโดยตรงหรือดาวน์โหลดรายงานได้จากเว็บไซต์ของหน่วยงานนั้นๆ เปิดช่องทางให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลในรายงานสถานการณ์ฯ ได้ในวงกว้างและรวดเร็ว ยกเว้นหนังสือ "เมื่อปลาจะกินดาว" ซึ่งไม่มีเผยแพร่ ลงเว็บไซต์ แต่สามารถติดต่อขอรับได้ที่กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม ในส่วนของรายงานสถานการณ์ สิ่งแวดล้อม ที่จัดทำโดยองค์กรเอกชน อาทิ รายงาน "สถานการณ์สิ่งแวดล้อมไทย" ของมูลนิธิโลกสีเขียว ก็ได้มีการเผยแพร่ลงเว็บไซต์ ประชาชนที่สนใจต้องสั่งซื้อกับทางมูลนิธิโลกสีเขียวโดยตรง สำหรับรายงานสถานการณ์ สิ่งแวดล้อมระดับภาค (ภาคอีสานและภาคใต้) ของเครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชน แม้ผู้จัดทำได้มีการ เก็บรวบรวมข้อมูลทุกปี แต่การจัดพิมพ์ไม่ประจำเนื่องจากมีข้อจำกัดด้านงบประมาณ แต่จะนำเสนอผ่าน เวทีต่างๆ ในรูปของเอกสารประกอบ

การมีรายงานสถานการณ์ฯ ที่จัดทำโดยหน่วยงาน และองค์กรต่างๆ เหล่านี้เป็นผลดีกับประชาชน เพราะทำให้ประชาชนมีโอกาสเข้าถึงรายงานที่เกี่ยวกับสถานการณ์สิ่งแวดล้อมมากขึ้น และสามารถรับรู้ข้อมูลคุณภาพสิ่งแวดล้อม ที่มีความหลากหลายจากเนื้อหาและรูปแบบในการนำเสนอที่ต่างกันของผู้จัดทำ

เกณฑ์ในการเลือกกรณีศึกษา

การศึกษานี้ประเมินรายงานสถานการณ์สิ่งแวดล้อมที่มีการรับรองจากภาครัฐและเป็นฉบับล่าสุดที่ได้มีการตีพิมพ์เผยแพร่ คือรายงานสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2546 ซึ่งจัดทำโดยสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เนื้อหาหลักในรายงานสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2546 ของสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แบ่งได้เป็น 3 ส่วนใหญ่ๆ คือ 1) การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย 2) การเสนอปัญหาสิ่งแวดล้อมที่มีความสำคัญ หรือที่มีความรุนแรง หรือที่มีความจำเป็นเร่งด่วนที่เกิดขึ้นในรอบปี พ.ศ. 2546 และ 3) รายงานสถานการณ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

กรณีศึกษา: รายงานสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2546 โดย สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ตารางตัวชี้วัด

ตัวชี้วัด	ผลการประเมิน
II.C.1 คำสั่งหรือข้อกำหนดให้เผยแพร่ รายงานสถานการณ์ฯ ต่อสาธารณชน*	
พิสัยของค่าตัวชี้วัด	ผลการประเมิน
(๐) ไม่สามารถใช้ประเมินได้กับกรณีศึกษา	
(i) ไม่มีคำสั่งหรือข้อกำหนดให้เผยแพร่ รายงานสถานการณ์สิ่งแวดล้อมต่อ สาธารณชน	<p>ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 มาตรา 13 (13) กำหนดให้คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ เสนอรายงานเกี่ยวกับสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อมของประเทศต่อ คณะรัฐมนตรีอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ได้มอบหมายให้สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมดำเนินการยกร่างรายงานสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อม ภายใต้การกำกับดูแลของคณะกรรมการจัดทำรายงานสถานการณ์ คุณภาพสิ่งแวดล้อม ที่คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติแต่งตั้ง</p>
(ii) มีคำสั่งหรือข้อกำหนดให้เผยแพร่ราย งานสถานการณ์สิ่งแวดล้อมต่อ สาธารณชนโดยมีข้อยกเว้นหรือข้อ จำกัดอย่างกว้างๆหรือคลุมเครือ (โปรดระบุ)	<p>อย่างไรก็ตาม ไม่มีข้อกำหนดทางกฎหมายหรือระเบียบปฏิบัติใดๆ ให้หน่วยงานที่จัดทำรายงานต้องเผยแพร่รายงานสถานการณ์สิ่งแวดล้อม ต่อสาธารณชน แต่พบว่ามี ความพยายามในการเผยแพร่รายงาน สถานการณ์ฯ ต่อสาธารณชน ดังจะเห็นได้จากการจัดสรรงบประมาณ ในการจัดทำเพื่อจัดพิมพ์และบรรจุรายงานลงในซีดีรอมเพื่อแจกจ่าย ไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั่วประเทศ ห้องสมุดของสถาบัน การศึกษา รวมทั้งประชาชนทั่วไปที่สนใจ การจัดสรรงบประมาณในการ จัดพิมพ์และเผยแพร่อย่างสม่ำเสมออาจถือได้ว่าเป็นคำสั่งหรือข้อกำหนด อย่างไม่เป็นทางการ (ในทางปฏิบัติ) จึงเลือก (ii) แม้ไม่ได้เกี่ยวข้องกับ การมีข้อยกเว้นหรือข้อจำกัดอย่างกว้างๆ หรือคลุมเครือแต่อย่างใด</p>
(iii) มีคำสั่งหรือข้อกำหนดที่ชัดเจน (รวม ถึงระยะเวลาและเนื้อหาของรายงาน) ให้เผยแพร่รายงานสถานการณ์สิ่งแวดล้อมต่อสาธารณชน โดยมีข้อยกเว้น หรือข้อจำกัดที่ระบุอย่างชัดเจน	
	ที่มา: <ul style="list-style-type: none">-พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535-สัมภาษณ์หัวหน้ากลุ่มงานติดตามประเมินสถานการณ์ กองติดตามประเมินผล สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 11 เมษายน 2548

ตัวชี้วัด

II.C.2 จำนวนชุดข้อมูลหลักตัวชี้วัดและชุดข้อมูลแนวโน้มในรายงานสถานการณ์ฯ*

พิสัยของค่าตัวชี้วัด

- (i) ไม่สามารถใช้ประเมินได้กับกรณีศึกษา
- (ii) ไม่มีการตีพิมพ์รายงานสถานการณ์สิ่งแวดล้อม หรือมีน้อยเกินไปที่จะนำมาประเมินจำนวนตัวเลขของชุดข้อมูลหลัก ตัวชี้วัด และแนวโน้มข้อมูล
- (iii) รายงานสถานการณ์สิ่งแวดล้อมมีชุดข้อมูลหลักและตัวชี้วัดที่ไม่เพียงพอ (มีเฉพาะข้อมูลพื้นฐาน)
- (iiii) รายงานสถานการณ์สิ่งแวดล้อมได้รวบรวมข้อมูลและตัวชี้วัดที่เพียงพอในการอธิบายสภาพและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงทางสิ่งแวดล้อม
- (iv) รายงานสถานการณ์สิ่งแวดล้อมมีข้อมูลและตัวชี้วัดที่ครบถ้วนสมบูรณ์ในการอธิบายสภาพและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงทางสิ่งแวดล้อม

ผลการประเมิน

รายงานมีความครบถ้วนสมบูรณ์ในเรื่องของข้อมูล ตัวชี้วัด และแสดงถึงแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลง โดยได้ 22 คะแนน จากคะแนนเต็ม 30 (โปรดดูตารางที่ 1) ตามมาตรฐานที่ว่าข้อมูลควรจะมีการนำเสนอโดยใช้ตาราง กราฟ หรือแผนที่ และแสดงถึงแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงในปีที่ผ่านมา

ในส่วนของภาคอุตสาหกรรม สาธารณูปโภค การคมนาคมขนส่ง และประชากร แม้ไม่ได้มีการนำเสนอข้อมูลเป็นบทเฉพาะ ในรายงานสถานการณ์ฯ แต่ก็พบว่าข้อมูลเกี่ยวกับประเด็นที่ส่งผลกระทบต่อ หรือ อ้างอิงในบทต่างๆ ของรายงานสถานการณ์ฯ

ตารางที่ 1: การประเมินค่าความครบถ้วนสมบูรณ์ของรายงานสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2546 โดยสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ภาคต่าง ๆ	มีการนำเสนอโดยใช้ ตาราง กราฟ และแผนที่	มีการแสดงแนวโน้ม หรือการเปลี่ยนแปลง
1. เกษตรกรรม	✓	✓
2. ป่าไม้	✓	✓
3. การประมง	✓	✓
4. อุตสาหกรรม	—	—
5. พลังงานและแร่ธาตุ	✓	✓
6. เมือง	✓	✓
7. สาธารณูปโภค	—	—
8. การคมนาคมขนส่ง	—	—
9. ประชากร	—	—
10. ภูมิอากาศ	✓	✓
11. ความหลากหลายทางชีวภาพ	✓	✓
12. ทรัพยากรน้ำ	✓	✓
13. คุณภาพน้ำ	✓	✓
14. คุณภาพอากาศ	✓	✓
15. การใช้ที่ดิน	✓	✓
คะแนนรวม 22 ←	11	11

หมายเหตุ:

- คะแนนจะให้กับรายงานที่นำเสนอข้อมูลในรูปแบบตาราง กราฟ หรือแผนที่ ในแต่ละภาค
- อีก 1 คะแนนจะให้กับรายงานที่แสดงถึงแนวโน้มหรือการเปลี่ยนแปลงในช่วงระยะเวลาใดๆ

ตัวชี้วัด

II.C.3 รายงานสถานการณ์ฯ

ที่เผยแพร่ทางอินเทอร์เน็ต (ประจำปี)*

บ่งชี้ของค่าตัวชี้วัด

- (๐) ไม่สามารถใช้ประเมินได้กับกรณีศึกษา
- (๑) ไม่พบรายงานสถานการณ์สิ่งแวดล้อมเผยแพร่ในเว็บไซต์ของหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องและสถาบันอื่นๆ ภายนอกหน่วยงานราชการ
- (๒) พบรายงานสถานการณ์สิ่งแวดล้อมหลังจากค้นหาอย่างละเอียดหรือผ่านการเชื่อมโยงไปยังเว็บไซต์ต่างๆ ของหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องและสถาบันอื่นๆ ภายนอกหน่วยงานราชการ
- (๓) พบรายงานสถานการณ์สิ่งแวดล้อมโดยทันทีในเว็บไซต์หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องและสถาบันอื่นๆ ภายนอกหน่วยงานราชการ

ผลการประเมิน

รายงานสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2546 ทั้งรายงานฉบับเต็มและบทสรุปสำหรับผู้บริหารสามารถหาอ่าน และดาวน์โหลดได้ที่เว็บไซต์ของสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (<http://www.onep.go.th>)

ตัวชี้วัด

II.C.4 ความพยายามในการเข้าถึงสื่อมวลชนในการเผยแพร่รายงานสถานการณ์ฯ*

บิสัยของค่าตัวชี้วัด

- (๐) ไม่สามารถใช้ประเมินได้กับกรณีศึกษา
- (๑) ไม่มีความพยายามใด ๆ ในการทำให้สื่อมวลชนรับรู้เรื่องการออกรายงานสถานการณ์สิ่งแวดล้อม
- (๒) มีการออกบทแถลงข่าว หรือคู่มือสื่อมวลชน (การแถลงข่าวพร้อมด้วยอุปกรณ์มัลติมีเดีย รายชื่อสำหรับติดต่อ รายชื่อหนังสืออ้างอิงและแหล่งข้อมูล) พร้อมกับการแถลงข่าวรายงานสถานการณ์สิ่งแวดล้อม
- (๓) มีความพยายามเข้าถึงสื่อมวลชนในทุกช่องทางเพื่อให้สื่อได้รับรู้ข้อมูล รวมถึงคู่มือสื่อมวลชนการจัดแถลงข่าว การอบรมสื่อเพื่อให้เข้าใจเนื้อหาของรายงาน การเขียนบทความโดยทีมงาน และความพยายามที่จะเข้าถึงสื่อที่หลากหลาย (โทรทัศน์ วิทยุ สิ่งพิมพ์ ฯลฯ)

ผลการประเมิน

ภายหลังจากการยกร่างเบื้องต้น สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจะเชิญเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นักวิชาการจากสถาบันการศึกษา ตัวแทนองค์กรพัฒนาเอกชน รวมทั้งสื่อมวลชนเข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อระดมความคิดเห็นต่อร่างรายงานสถานการณ์ฯ จึงเป็นช่องทางหนึ่งที่สื่อมวลชนได้รับทราบความเคลื่อนไหวของการจัดทำรายงานสถานการณ์ฯ นอกจากนี้ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมยังได้จัดส่งรายงานสถานการณ์ฯ ทั้งหนังสือและซีดีรอมให้แก่สื่อมวลชนต่างๆ หลังจากการทำรายงานสถานการณ์ฯ เสร็จสมบูรณ์แล้ว

สำหรับการจัดแถลงข่าวรายงานสถานการณ์ฯ พบว่ามีการจัดเป็นบางปี ขึ้นอยู่กับนโยบายของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติที่ผ่านมาเป็นการจัดแถลงข่าวรายงานสถานการณ์ฯ ที่ได้ผ่านการเห็นชอบจากคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติแล้วและเตรียมนำเสนอคณะรัฐมนตรี

ที่มา:

สัมภาษณ์หัวหน้ากลุ่มงานติดตามประเมินสถานการณ์
กองติดตามประเมินผล
สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม,
11 เมษายน 2548

ตัวชี้วัด

II.C.5 คุณภาพของข้อมูลในรายงาน สถานการณ์สิ่งแวดล้อมที่สาธารณชน เข้าถึงได้*

พิสัยของค่าตัวชี้วัด

- (๐) ไม่สามารถใช้ประเมินได้กับกรณีศึกษา
- (i) รายงานสถานการณ์สิ่งแวดล้อมมีข้อมูล
ไม่เพียงพอสำหรับการประเมิน
- (ii) รายงานสถานการณ์สิ่งแวดล้อม
ประกอบด้วย ตารางสถิติ กราฟ รูปภาพ
หรือแผนที่เพียงเล็กน้อย (น้อยกว่า
ร้อยละ 15 ของเนื้อหาทั้งหมด)
- (iii) รายงานสถานการณ์สิ่งแวดล้อม
ประกอบด้วย ตารางสถิติ กราฟ รูปภาพ
หรือแผนที่จำนวนมาก (คิดเป็นร้อยละ
15 หรือมากกว่า ของเนื้อหาทั้งหมด)

ผลการประเมิน

การนำเสนอข้อมูลในรายงานสถานการณ์ฯ ทำได้ค่อนข้างหลากหลาย มีการนำเสนอและเปรียบเทียบสถิติต่างๆ ย้อนหลังไปกว่า 10 ปี ในหลากหลายรูปแบบ เช่น ตาราง กราฟ แผนภูมิแท่ง และแผนภูมิวงกลม เป็นต้น แผนที่และรูปภาพทั้งสีและขาวดำ ช่วยให้การรายงานสถานการณ์สิ่งแวดล้อมชัดเจนขึ้น ทั้งนี้จากการคำนวณอย่างคร่าวๆ เครื่องมือที่ใช้ในการนำเสนอข้อมูล (ตารางสถิติ กราฟ รูปภาพ และแผนที่) มีอยู่ประมาณร้อยละ 40 ของตัวรายงาน (100 หน้า จากทั้งหมด 255 หน้า)

ตัวชี้วัด

II.C.6 การเข้าถึงรายงานสถานการณ์ โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย

ผลลัพธ์ของค่าตัวชี้วัด

- (๐) ไม่สามารถใช้ประเมินได้กับกรณีศึกษา
- (i) ไม่มีรายงานสถานการณ์ที่สาธารณชนเข้าถึงได้โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายอยู่ในสถานใด ๆ เลย
- (ii) มีรายงานสถานการณ์ที่สาธารณชนเข้าถึงได้โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายอยู่ใน 1 จาก 5 หน่วยงาน/สถาบันที่เลือก
- (iii) มีรายงานสถานการณ์ที่สาธารณชนเข้าถึงได้โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายอยู่ใน 2 หรือ 3 จาก 5 หน่วยงาน/สถาบันที่เลือก
- (iv) มีรายงานสถานการณ์ที่สาธารณชนเข้าถึงได้โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายอยู่ในทั้ง 5 หน่วยงาน/สถาบันที่เลือก

ผลการประเมิน

ตัวชี้วัดนี้อาจแยกได้เป็น 2 คำถาม คือ 1) รายงานสถานการณ์นี้เข้าถึงได้โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายหรือไม่ และ 2) 5 หน่วยงาน/สถาบันที่เลือก มีรายงานสถานการณ์ อยู่และประชาชนเข้าถึงได้โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายหรือไม่ สำหรับคำถามแรก ถ้าประเมินเฉพาะรายงานสถานการณ์ นั้น สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นผู้จัดทำรายงานสถานการณ์ มีนโยบายที่ให้ประชาชนทั่วไปสามารถเข้าถึงรายงานสถานการณ์ ได้โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย ทั้งโดยการติดต่อขอรับโดยตรงที่กลุ่มงานติดตามประเมินสถานการณ์ กองติดตามประเมินผล และสามารถได้รับรายงานสถานการณ์ ในรูปซีดีรอมได้ทันที หากติดต่อในรูป ของการทำหนังสือมาขอ จะสามารถได้รับรายงานสถานการณ์ ได้ภายใน 2 อาทิตย์ หรือโดยการดาวน์โหลดรายงานสถานการณ์ ได้ที่เว็บไซต์ของสำนักงานฯ (<http://www.onep.go.th/download/download.asp#>)

สำหรับคำถามที่สอง ผู้ศึกษาได้ตรวจสอบการมีอยู่ของรายงานสถานการณ์ ใน 5 หน่วยงาน/สถาบันที่เลือกจากกลุ่มเป้าหมายที่สำนักงานนโยบายและแผนฯ ได้แจกจ่ายไป ได้แก่ 1) ห้องสมุดของกรมควบคุมมลพิษ 2) หอสมุดแห่งชาติ (ส่วนกลาง) 3) หอสมุดแห่งชาติรัชชังคลาภิเษกกาญจนบุรี 4) สำนักหอสมุดปรีดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และ 5) สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยรามคำแหง ทั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ทำการสืบค้นรายงานสถานการณ์ จากฐานข้อมูลที่มีอยู่ในเว็บไซต์ของหน่วยงาน (ถ้ามี) ส่วนหอสมุดแห่งชาติรัชชังคลาภิเษกกาญจนบุรี ซึ่งเป็นสาขาของหอสมุดแห่งชาตินั้น ผู้ศึกษาได้โทรศัพท์สอบถามบรรณารักษ์ของหอสมุดฯ จากการตรวจสอบพบว่าทั้ง 5 หน่วยงาน/สถาบัน มีรายงานสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2546 ในรูปหนังสือและ/หรือซีดีรอม

ตัวชี้วัด

ประสิทธิภาพของค่าตัวชี้วัด

ผลการประเมิน

ในส่วนของการใช้จ่ายในการเข้าถึงรายงานใน 5 หน่วยงาน/สถาบันที่เลือกนี้ พบว่า 4 จาก 5 หน่วยงาน/สถาบันที่เลือกประชาชนทั่วไปสามารถเข้าไปใช้บริการห้องสมุดได้โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย ยกเว้นที่หอสมุดปรีดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งบุคคลทั่วไปต้องเสียค่าธรรมเนียมในการเข้าใช้บริการ

ข้อคิดเห็น

แม้หน่วยงานที่จัดทำรายงานสถานการณ์ฯ ได้แจกจ่ายรายงานสถานการณ์ฯ โดยไม่คิดมูลค่าใดๆ แต่การที่พบว่าหอสมุดของมหาวิทยาลัยของรัฐบางแห่งได้จัดเก็บค่าธรรมเนียมในการเข้าใช้บริการ ทำให้การเข้าถึงรายงานสถานการณ์ฯ มีค่าใช้จ่ายเกิดขึ้น อย่างไรก็ตาม เนื่องจากงบประมาณของรัฐที่มาสนับสนุนมหาวิทยาลัยรัฐ คือเงินภาษีของประชาชน การเก็บค่าธรรมเนียมการเข้าใช้บริการหอสมุด จึงอาจเป็นเรื่องที่ไม่เหมาะสมนัก

ตัวชี้วัด	
<p>II.C.7 จำนวนของรายงานสถานการณ์ฯ ที่มีการตีพิมพ์ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา</p> <p>บ่งชี้ของค่าตัวชี้วัด</p> <ul style="list-style-type: none">(๐) ไม่สามารถใช้ประเมินได้กับกรณีศึกษา(i) ไม่มีการจัดทำรายงาน สถานการณ์ฯ ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา(ii) มีการจัดทำและตีพิมพ์รายงาน สถานการณ์ฯ หนึ่งหรือสองฉบับในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา (ระบุจำนวน)(iii) มีการจัดทำและตีพิมพ์รายงาน สถานการณ์ฯ สามเล่มขึ้นไปในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา	<p>ผลการประเมิน</p> <p>ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2537 สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้จัดทำและตีพิมพ์รายงานสถานการณ์ฯ รวมทั้งหมด 9 เล่ม ได้แก่ รายงานสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2537, 2538-2539, 2540, 2541, 2542, 2543, 2544, 2545, 2546</p>
<p>II.C.8 ความพยายามในการจัดทำรายงานสถานการณ์ฯ ในรูปแบบต่างๆ เพื่อเข้าถึงกลุ่มผู้อ่านในทุกระดับ</p> <p>บ่งชี้ของค่าตัวชี้วัด</p> <ul style="list-style-type: none">(๐) ไม่สามารถใช้ประเมินได้กับกรณีศึกษา(i) ไม่มีความพยายามหรือไม่มีงบประมาณจัดทำรายงานสถานการณ์ฯ ในรูปแบบอื่นๆ (เช่น เอกสารข้อเท็จจริง ไปสเตอร์ตามโรงเรียนและมหาวิทยาลัย คู่มือต่างๆ ฯลฯ)(ii) มีการจัดทำรายงานสถานการณ์ฯ มากกว่าหนึ่งรูปแบบ (เช่น เอกสารข้อเท็จจริง ไปสเตอร์ตามโรงเรียนและมหาวิทยาลัย คู่มือต่างๆ ฯลฯ) โดยหน่วยงานที่รับผิดชอบหรือโดยความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น	<p>ผลการประเมิน</p> <p>พบว่า สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นผู้จัดทำรายงานสถานการณ์ฯ มีความพยายามที่จะจัดทำรายงานสถานการณ์ฯ ทั้งในรูปแบบของเอกสารตีพิมพ์ ซีดีรอม และเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ในเว็บไซต์ เพื่อให้ประชาชนกลุ่มต่างๆ เข้าถึงได้ นอกจากนี้ ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2547 เป็นต้นมา ได้มีการจัดทำจดหมายข่าวสถานการณ์สิ่งแวดล้อมราย 2 เดือนเพื่อนำเสนอความเคลื่อนไหวสถานการณ์หรือเหตุการณ์ที่มีผลต่อสิ่งแวดล้อมและบทความพิเศษ มีการใช้ภาษาที่เข้าใจได้ง่าย อีกทั้งประชาชนสามารถดาวน์โหลดจดหมายข่าว จากเว็บไซต์ของสำนักงานนโยบายและแผนฯ ได้อีกด้วย</p>

ตัวชี้วัด	
<p style="text-align: center;">บัพยของค้ำตัวชี้วัด</p> <p>(iii) มีความพยายามที่วางแผนไว้อย่างดี และครอบคลุมในการจัดทำชุดรายงาน สถานการณ์ฯ รูปแบบต่างๆ (เช่น เอกสารข้อเท็จจริง ไปสเตอร์ตาม โรงเรียนและมหาวิทยาลัย คู่มือต่างๆ การแปลสื่อต่างๆ เป็นภาษาท้องถิ่น ฯลฯ)</p>	<p style="text-align: center;">ผลการประเมิน</p> <p>ในส่วนของหน่วยงานอื่นๆ พบว่ามีกรจัดทำรายงานสถานการณ์ สิ่งแวดล้อมของประเทศไทยฉบับเยาวชน ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2546 เป็นต้นมา โดยกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม แต่เป็นการจัดทำจากมุมมอง ของเยาวชน มิใช่เป็นการปรับเปลี่ยนภาษาและเนื้อหา ในรายงาน สถานการณ์ฯ ที่สำนักงานนโยบายและแผนฯ ได้จัดทำเพื่อให้ง่ายต่อ ความเข้าใจของเด็ก</p> <p>ที่มา:</p> <ul style="list-style-type: none">- สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่กลุ่มงานติดตามประเมินสถานการณ์ กองติดตามประเมินผล สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 11 เมษายน 2548- สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ศูนย์สารสนเทศสิ่งแวดล้อม กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, 18 เมษายน 2548
<p>II.C.9 ความเป็นปัจจุบันของข้อมูลใน รายงานสถานการณ์ฯ</p> <p style="text-align: center;">บัพยของค้ำตัวชี้วัด</p> <p>(i) ไม่สามารถใช้ประเมินได้กับกรณีศึกษา</p> <p>(ii) ไม่มีการจัดทำรายงานสถานการณ์ฯ ในช่วงสองปีที่ผ่านมา</p> <p>(iii) ข้อมูลล่าสุดในรายงานสถานการณ์ฯ ส่วนใหญ่เป็นข้อมูลที่ได้จัดทำเมื่อ 3 ปีที่แล้วหรือนานกว่านั้น (ระบุ)</p> <p>(iv) ข้อมูลล่าสุดในรายงานสถานการณ์ฯ ส่วนใหญ่เป็นข้อมูลที่ได้จัดทำในช่วง 1-3 ปีที่ผ่านมา (ระบุ)</p> <p>(v) ข้อมูลล่าสุดในรายงานสถานการณ์ฯ ส่วนใหญ่เป็นข้อมูลที่ยังมีการจัดเก็บ น้อยกว่า 1 ปี (ระบุ)</p>	<p style="text-align: center;">ผลการประเมิน</p> <p>สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้ประสานงานกับหน่วยงานเจ้าของข้อมูลทุกปีเพื่อให้ได้ข้อมูลใหม่ปีต่อ ปี อย่างไรก็ตาม ความทันสมัยของข้อมูลขึ้นอยู่กับความกระตือรือร้น ของแต่ละหน่วยงานในการจัดเก็บข้อมูล</p>

บทวิเคราะห์

จากการศึกษาการจัดทำรายงานสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อมของสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พบว่า ปัจจุบันมีความพยายามที่ให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลในรายงานสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อมมากขึ้น มีการแจกจ่ายรายงานสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อมทั้งในรูปแบบหนังสือและซีดีรอม ไปยังกลุ่มเป้าหมายต่างๆ ที่เพิ่มขึ้นกว่าปีที่ผ่านมา ครอบคลุมหน่วยงานราชการในส่วนกลางและภูมิภาค รวมไปถึงเทศบาลต่างๆ ทั่วประเทศจำนวน 1,129 แห่ง ตลอดจนหอสมุดแห่งชาติและห้องสมุดตามสถาบันการศึกษา และสถาบันวิจัยต่างๆ ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2545 ได้เริ่มจัดส่งรายงาน สถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อม (ฉบับล่าสุดและฉบับย้อนหลังทั้งหมด) ให้แก่ หอสมุดแห่งชาติในภูมิภาค จำนวน 17 สาขาทั่วประเทศ ทั้งนี้ ในช่วง 2 ปีที่ผ่านมา (2546-47) ได้เพิ่มการจัดทำรายงานสถานการณ์ฯ ในรูป ของซีดีรอมมากขึ้นเพื่อความสะดวกในการแจกจ่าย และ จัดเก็บ และผู้อ่านสามารถเลือกอ่านเฉพาะเรื่องที่สนใจได้ (สัมภาษณ์หัวหน้ากลุ่มงานติดตามประเมินสถานการณ์ กองติดตามประเมินผล, 11 เมษายน 2548) อย่างไรก็ตาม มีข้อสังเกตว่าห้องสมุดประชาชนประจำจังหวัด (หรือชื่อเต็มห้องสมุดประชาชน "เฉลิมราชกุมารี") ภายใต้การดูแลของศูนย์บริการศึกษาออกโรงเรียน ซึ่ง มีทุก 76 จังหวัดทั่วประเทศนั้น มิได้อยู่ในกลุ่มเป้าหมายของการแจกจ่ายรายงานสถานการณ์ฯ ดังกล่าว

นอกเหนือจากการแจกจ่ายรายงานสถานการณ์ฯ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ยังได้นำรายงานสถานการณ์ฯ ลงในเว็บไซต์ของหน่วยงานเพื่อให้ประชาชนเข้าถึงได้อย่างกว้างขวางรวดเร็ว

และไม่เสียค่าใช้จ่าย ทั้งนี้ ประชาชนสามารถอ่านและอ่านรายงานสถานการณ์ฯ ฉบับเต็ม (ย้อนหลังถึงปีพ.ศ. 2541) หรือบทสรุปสำหรับผู้บริหารได้ (ย้อนหลังถึงปีพ.ศ. 2538-39) และเลือกดาวน์โหลดเฉพาะเรื่องที่สนใจได้

ในส่วนของความพยายามในการเข้าถึงสื่อมวลชนนั้น พบว่า สื่อมวลชนจะรับรู้ความเคลื่อนไหวของการจัดทำรายงานสถานการณ์ฯ จากการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อยกร่างรายงานสถานการณ์ฯ และจากการได้รับรายงานสถานการณ์ฯ จากสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ส่วนการจัดแถลงข่าว โดยคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ จะเป็นบางครั้ง บางคราวเท่านั้น ไม่มีการจัดประชุมเผยแพร่รายงานสถานการณ์ฯ ที่เสร็จสมบูรณ์แล้ว

นอกจากนี้ ในกระบวนการยกร่างรายงานสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อมที่จัดทำโดยสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้น พบว่า มีความพยายามที่จะให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นต่อร่างรายงานสถานการณ์ฯ โดยการ จัดประชุมเชิงปฏิบัติการ "รายงาน สถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2546" โดยเชิญผู้แทนจากหน่วยงานราชการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง สถาบันทางวิชาการ องค์กรพัฒนาเอกชน สื่อมวลชนและประชาชนทั่วไป เพื่อรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่มีต่อรายงานสถานการณ์ฯ อีกทั้งยังได้เผยแพร่เอกสารประกอบการประชุมในเว็บไซต์ของสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายหลังการประชุม

ในกระบวนการจัดทำรายงานสถานการณ์ฯ ฉบับล่าสุด (ปี พ.ศ. 2547) ในขณะนี้ พบว่ามีความพยายาม

ที่จะให้ประชาชน มีส่วนร่วมในการพิจารณา ร่างรายงาน สถานการณ์ฯ มากขึ้น ดังจะเห็นได้จาก ภายหลังจากจัด ประชุมเชิงปฏิบัติการครั้งที่ 2 เพื่อพิจารณา ร่างรายงาน สถานการณ์ฯ ส่วนที่ 2 เมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม 2547 สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมได้เผยแพร่ร่างรายงานสถานการณ์ฯ ฉบับดังกล่าว ไว้ในเว็บไซต์ของหน่วยงาน เพื่อรับฟัง ความคิดเห็นจากประชาชนทั่วไป โดยเปิดให้ประชาชน แสดงความคิดเห็น ภายใต้อาติคัยนับ จากวันที่ลงประกาศในเว็บไซต์ (http://www.oiepp.go.th/what_new/news_item.asp?NewsID=28)

นอกจากนี้ ยังมีความพยายามในการให้มีผู้แทนจาก องค์กรพัฒนาเอกชนและผู้ทรงคุณวุฒิเข้ามา ร่วมในคณะ อนุกรรมการจัดทำรายงานสถานการณ์ฯ มากขึ้น ทั้งนี้ ในการจัดทำรายงานสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2546 ได้มีผู้แทนจากองค์กรพัฒนาเอกชน คือ ดร.สุรพล สุตารา ประธานมูลนิธิสืบนาคเสถียร (ในขณะ นั้น) และผู้ทรงคุณวุฒิจากสถาบันการศึกษา คือ ศาสตราจารย์พิชิต สกกุลพรหมณ์ อาจารย์ประจำ คณะ สาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล (ในขณะนั้น) เข้าร่วมในคณะอนุกรรมการฯ ด้วย²⁴

สำหรับเนื้อหาของรายงานสถานการณ์คุณภาพ สิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2546 พบว่า มีการใช้รูปแบบหลากหลาย ในการนำเสนอข้อมูล ทั้งจากรูปภาพ กราฟ และ แผนภูมิชนิดต่างๆ อีกทั้งมีการวิเคราะห์แนวโน้มเพิ่ม มากขึ้น ซึ่งทำให้รายงานมีเนื้อหาค่อนข้างครบถ้วน สมบูรณ์ เนื้อหาของรายงานสถานการณ์ฯ ยังครอบคลุม ประเด็นสิ่งแวดล้อมด้านต่างๆ และเมื่อเปรียบเทียบกับ

รายงานสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2543 ซึ่ง คณะผู้วิจัยโครงการฯ ได้ทำการประเมินไป เมื่อสามปี ที่แล้ว (สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย, 2545) พบว่า รายงานฉบับล่าสุด มีความก้าวหน้าในการเชื่อมโยง ข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อมกับนโยบายในการแก้ปัญหา ดังจะ เห็นได้จากเนื้อหาในส่วนที่หนึ่ง ซึ่งได้หยิบยกประเด็น ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม ได้แก่ กระบวนการทางการเมือง การปฏิรูประบบราชการ และ การกระจายอำนาจการจัดการสิ่งแวดล้อมสู่ท้องถิ่น และ มีการเชื่อมโยงประเด็นทั้งสามในการวิเคราะห์กรณี ตัวอย่างที่เกี่ยวกับปัญหาและผลกระทบของการเลี้ยงกุ้ง กูลาดำในพื้นที่น้ำจืด

ในส่วนของความพยายามติดตามประเมินผลการนำ รายงานไปใช้นั้นพบว่ากลุ่มงานติดตามประเมินสถานการณ์ ได้ติดตามว่าหน่วยงานต่างๆ ได้ดำเนินการตามข้อเสนอแนะที่ปรากฏในรายงานหรือไม่ มากน้อยเพียงใด โดย ได้นำผลความคืบหน้าในการดำเนินงานของหน่วยงานมา นำเสนอในรายงานฉบับต่อไป นอกจากนี้ ยังได้มีการ สอบถามผู้เข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อยกร่างราย งานสถานการณ์ฯ ซึ่งมาจากหน่วยงานราชการสถาบัน การศึกษา องค์กรเอกชนและประชาชนที่สนใจ ถึงการ ใช้ประโยชน์ของรายงานสถานการณ์ฯ ตลอดจนผู้ที่มา ติดต่อขอรายงานสถานการณ์ฯ ว่าได้นำเอารายงาน สถานการณ์ฯ ไปใช้ประโยชน์อย่างไร มากน้อยเพียงใด

อย่างไรก็ตาม ปัญหาของรายงานสถานการณ์ฯ คือ ข้อจำกัดในรูปแบบการนำเสนอข้อมูลในรายงาน ซึ่งมี ลักษณะวิชาการอยู่มาก ซึ่งไม่อาจดึงดูดให้ประชาชนทั่ว ไปสนใจอ่านมากนัก อีกทั้ง ข้อมูลในรายงานสถานการณ์ฯ

²⁴ สำหรับการจัดทำรายงานสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อมปี พ.ศ. 2547 ได้มีการเพิ่มสัดส่วนผู้แทนจากองค์กรพัฒนาเอกชนมากขึ้น อาทิ ผู้แทนจากมูลนิธิโลกสีเขียว ชมรมผู้สื่อข่าวสิ่งแวดล้อม และมูลนิธิสืบนาคเสถียร (สัมภาษณ์หัวหน้ากลุ่มงานติดตามประเมินสถานการณ์ฯ กองติดตามประเมินผล, 11 เมษายน 2548)

²⁵ แม้ว่ากลุ่มเป้าหมายหลักของการจัดทำรายงานสถานการณ์ฯ คือ คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติและคณะรัฐมนตรี มิใช่ประชาชนทั่วไป แต่จากค่านำในรายงาน สถานการณ์ฯ คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติก็มุ่งหวังให้รายงานสถานการณ์ฯ เป็นประโยชน์ต่อทุกภาคส่วน (รวมทั้งประชาชนที่สนใจ) ในการค้นคว้า ข้อมูลเพื่อนำไปใช้ในการวางแผน อีกทั้งจะช่วยกระตุ้นให้ทุกฝ่ายตระหนักถึงความสำคัญในความพยายามป้องกันแก้ไขและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสร้างจิตสำนึก ในการอนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติ

ยังมีข้อจำกัดในเรื่องข้อมูลสถิติย้อนหลังและการวิเคราะห์แนวโน้มของสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อมในอนาคตยังมีอยู่ไม่มาก อันเนื่องมาจากการขาดความต่อเนื่องในการจัดทำข้อมูลให้ทันสมัยของหน่วยงานต่างๆ

ข้อเสนอแนะ

● สำหรับประเทศไทย

- 1) เนื่องจากบทบาทหน้าที่ของสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นเพียงหน่วยงานที่รวบรวมข้อมูลจากหน่วยงานต่างๆ คุณภาพและความสมบูรณ์ของข้อมูลจึงขึ้นอยู่กับหน่วยงานที่จัดทำข้อมูล ดังนั้นหน่วยงานที่เป็นผู้จัดทำข้อมูลสิ่งแวดล้อมในประเด็นต่างๆ ควรมีการจัดทำข้อมูลอย่างสม่ำเสมอต่อเนื่องและมีคุณภาพ เพื่อประโยชน์ในการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป
- 2) สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมควรรวบรวมข้อมูลสถิติย้อนหลัง เช่น 5 ปี หรือ 10 ปี เพื่อให้ผู้กำหนดนโยบายใช้ประกอบการจัดทำนโยบายและแผนการจัดการสิ่งแวดล้อม และเพื่อเป็นประโยชน์ในการทำวิจัยและการวิเคราะห์นโยบายต่อไป
- 3) สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมควรเพิ่มการประสานงานกับกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมในการจัดทำรายงานสถานการณ์ในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้เข้าถึงผู้ใช้ที่หลากหลายกลุ่มต่างๆ เช่น การทำรายงานสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อมสำหรับเยาวชน (อาจอิงข้อมูลสถิติจากรายงานสถานการณ์ฯ แต่ใช้ภาษาสำนวนที่ง่ายและมีรูปภาพประกอบ) ไปสเตอร์ติดตามโรงเรียนหรือแผ่นพับสรุป สถานการณ์สิ่งแวดล้อมประจำปีแจกจ่ายให้ประชาชนทั่วไปตามที่ สาธารณะหรือในการรณรงค์เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

- 4) สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมควรเพิ่มการติดตามผลการใช้ประโยชน์ของรายงานสถานการณ์ฯ กับกลุ่มผู้ใช้อินเทอร์เน็ตที่เข้าไปดาวน์โหลดรายงานสถานการณ์ฯ ในเว็บไซต์ของสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ ควรเพิ่มการประสานงานกับสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 1-16 ในการติดตามและประเมินผลการเข้าถึงรายงานสถานการณ์ฯ และการใช้ประโยชน์โดยกลุ่มผู้ใช้ในท้องถิ่นระดับต่างๆ อาทิ เทศบาล โรงเรียน องค์กรเอกชนและประชาชนทั่วไป
- 5) นอกเหนือจากกลุ่มเป้าหมายที่ได้มีการแจกจ่ายดังกล่าวข้างต้นแล้ว สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ควรเพิ่มการแจกจ่ายไปยังห้องสมุดประชาชนประจำจังหวัด ซึ่งจะช่วยให้รายงานสถานการณ์ฯ ไปสู่ประชาชนในท้องถิ่นต่างๆ มากขึ้น

● สำหรับการพัฒนาตัวชี้วัด

- 1) ควรพัฒนาตัวชี้วัดในเรื่องวัตถุประสงค์ของการทำรายงานสถานการณ์สิ่งแวดล้อมว่าต้องมีข้อกำหนดให้จัดทำเพื่อใคร เพื่อวัดการให้ความสำคัญในการเผยแพร่ข้อมูลแก่ประชาชนทั่วไป
- 2) ควรพัฒนาตัวชี้วัดที่ประเมินการใช้ประโยชน์จากรายงานสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อม ทั้งในส่วนของผู้กำหนดนโยบาย และประชาชนทั่วไป
- 3) ควรเพิ่มตัวชี้วัดที่ประเมินจำนวนหรือความหลากหลายของกลุ่มผู้อ่านที่ได้รับรายงานสถานการณ์ฯ
- 4) ตัวชี้วัดเกี่ยวกับคุณภาพของรายงานสถานการณ์ฯ ควรเน้น "คุณภาพ" ที่มาจากความคิดเห็นของผู้ใช้ด้วยเช่น ข้อมูลในรายงานสถานการณ์ฯ ได้ตอบสนองต่องานของผู้ใช้มากน้อยแค่ไหน ระดับการอ้างอิงข้อมูลในรายงานสถานการณ์ฯ